

LAPSIASIAVALTUUTETTU

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi

Maria Kaisa Aula

**Lapsen ääni ja peruspalvelut -
seminaari 7.4.2011 Hyvinkään
Laureassa**

Mitä lapsivaikutusten arviointi on?

- Tapa tarkastella lasten ja perheiden hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä kokonaisuutena, lapsia ja heidän vanhempiaan kuunnellen ja osallistaen.
- Väline lapsen parhaan edistämiseen
- Tietyssä päätöstilanteessa tai osana toimintakulttuuria -> tuottaa uutta tietoa hyödyistä ja haitoista
- Ennakolta, prosessin aikana tai seurantaana

Uutta lapsipolitiikkaa Suomessa Kohti lapsiystävällistä yhteiskuntaa?

- sitoutuminen lapsen oikeuksiin
- päätösten lapsivaikutusten arvioinnin kehittäminen
- lasten osallistumisen vahvistaminen
- lasten hyvinvoinnin tietopohjan vahvistaminen
- monialainen yhteistyö ja suunnittelu kunta/valtio

*Lapsilla on
omat oikeudet*

Mitä päätöksiä tarkoitetaan?

VALTAKUNNALLISIA

- työelämää
- alkoholipolitiikkaa
- verotusta
- sosiaaliturvaa
- lainsäädäntöä
- talousarvioita
- suunnitelmia

PAIKALLISIA

- kuntaliitoksia
- palvelumuutoksia
- rakentamista
- talousarvioita
- suunnitelmia

*Tarve laventaa käsitystä
siitä mitkä päätökset
vaikuttavat lapsiin*

Suoria ja epäsuoria vaikutuksia

- suoraan:
 - terveys,
 - ihmissuhteet,
 - asuminen ja liikkuminen,
 - arjen sujuvuus,
 - osallistuminen,
 - tasa-arvo
- epäsuorasti
 - muutokset perheen taloudessa,
 - aluerakenteen tai
 - sosiaalisten suhteiden muutokset

Miksi?

- YK:n lapsen oikeuksien velvoite
 - lapset haavoittuvia
 - lasten yhdenvertainen kohtelu
 - lapsen oikeus osallistua
 - tavoitteena lapsen edun mukaiset ratkaisut
- Lapset eivät ole suoraan edustettuina päätöksenteossa: tietoa

TIESITKÖ, ETTÄ LAPSILLA ON OMAT OIKEUDET?

IHMISOIKEUDET KUULUVAT JOKAISELLE IÄSTÄ RIIPPUMATTA.

YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUS ON TEHTY TURVAAMAAN LAPSEN ERITYISIÄ TARPEITA JA ETUA.

LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUS
hyväksyttiin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1989. Kaikki maailman maat kahta lukuun ottamatta ovat sopimuksen osapuolia. Suomi liittyi sopimukseen 1991. Sopimus velvoittaa Suomessa valtiota, kuntia, lasten vanhempia ja muita aikuisia.

KAIKKI LAPSET OVAT TASA-ARVOISIA

Miksi lapsivaikutuksia pitäisi arvioida?

- On hyödyllistä
 - paremmat päätökset ja palvelut
 - vältetään ennakoimattomia kustannuksia
 - haittojen tietoinen lieventäminen
- Hyvää hallintoa
 - läpinäkyvyys
 - asiakasnäkökulma

Monenlaista jo selvitetään...

- ympäristövaikutuksia
- taloudellisia vaikutuksia
- sukupuolivaikutuksia
- vaikutuksia yrityksiin
- ihmisvaikutuksia
 - sosiaalisia ja
terveysvaikutuksia
 - sen osana
vaikutukset lapsiin

Lapsen etu ja lapsen mielipide

- Lapsen etu
- Lapsen tai lasten ryhmän kannalta paras mahdollinen ratkaisu kussakin tilanteessa
- monipuolista tietoa ja eri näkökulmien punnintaa avoimesti
- aikuisen ratkaisu
- Lapsen mielipide
- välttämätöntä selvittää osana lapsen edun arviointia
 - lapsen oma kokemus
 - lapsen oma tärkeysjärjestys
 - antaa arviointikriteereitä

Lapsen etu - Lapsen paras: Lastensuojelulaissa

- 1) tasapainoinen kehitys sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) ymmärtämystä ja hellyys ja huolenpito
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus;
- 4) turvallinen kasvuympäristö ja ruumiillinen sekä henkinen koskemattomuus;
- 5) itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Kriittisiä kysymyksiä

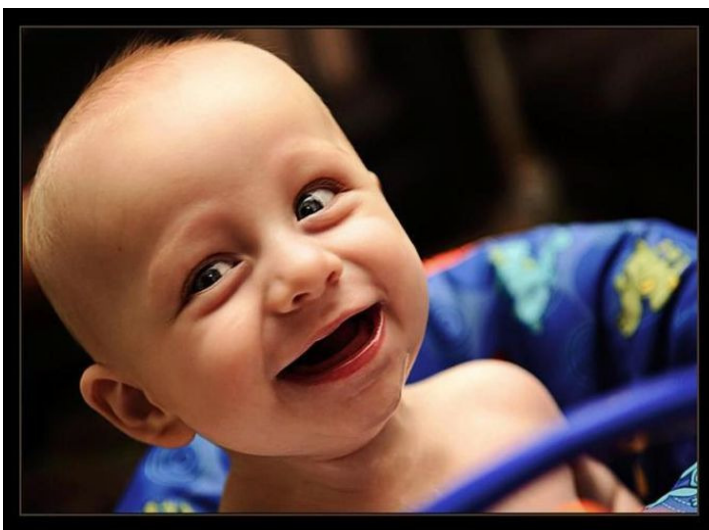
- lapset ovat erilaisia ja heillä on erilaisia etuja: positiivisen erityiskohtelun tarpeet
- kuka saa määrittää lapsen hyvinvointia ja lapsen etua?
 - Yk-sopimus, lainsäädäntö,
 - ammattilaiset, tutkijat, vanhemmat, lapset, päättäjät
- miten selvitetään intressien konfliktit?
 - esim. talouden etu vs. lapsen etu
 - organisaation etu vs. lapsen etu
 - perusteleminen, tietoiset ratkaisut, "kompensaatiot"
- onko tietoa? löytyykö sitä oikeassa muodossa?
 - lasten hyvinvoinnin seurantatieto ja sen puutteet
- suhde muihin arviointeihin - miten painotetaan?

Lasten pitäminen fokuksessa ei ole aina helppoa..

- *"Kysymyksiin oli hankala vastata pitäen mielessä lapset ja lapsiperheet. Hyvin herkästi vastauksen antaa oman organisaatiomuutoksen kannalta, jotka eivät välttämättä vaikuta, eivätkä näy lapsiperheiden palveluissa..."*

(Äänekosken pilotti, palvelualueiden vastauksista)

Liisa Heinämäki

Mitä lasten hyvinvointi on ?

- Lasten hyvinvointiin vaikuttavat sekä he itse, kaverit, vanhemmat, lähiyhteisön aikuiset, kunnat, valtio, kirkot, elinkeinoelämä (mainonta, media, työnantajat) sekä järjestöt
- Hyvinvoinnin kokemusta vai ulkopuolisten mittaamaa?
- Lasten ilon ja onnellisuuden aiheita vai pahoinvointia?
- Tulevaisuuden hyvinvointia vai "tässä ja nyt" -tilannetta?

Esimerkki: Lapset kokemusasiantuntijoina antavat tietoa uusista laadun kriteereistä

- Tuloksia selvityksestä "Asiaa Aikuisille!" (2008)
- Laadullinen tutkimusote
- Vastaajia 607
 - alakoulut 70 %
 - yläkoulut 30 %
- Teema-alueet
 - koti ja perhe
 - koulu
 - vapaa-aika
- Mikä on hyvin, mikä on huonosti, mihin haluaisit vaikuttaa?

Koulussa hyvin olevat asiat (N= 849)

- Sosiaaliset suhteet (45 %)
 - mukavat/pätevät opettajat ja henkilökunta
 - kaverit
 - luokkahenki ja koulun ilmapiiri
- Muita
 - Opetus ja oppiminen (21 %)
 - Kouluruokailu (14 %)
 - Koulun tilojen viihtyisyys (13 %)
 - Välitunnit (6 %)

Koulussa parantamista kaipaavat (N=504)

- ruokailu (30 %)
- pihan viihtyisyys ja välituntikäytännöt (30%)
- koulun ilmapiiri ja yhteisöllisyys (23 %)
- koulun tilat (17 %)

Koulussa hyvin olevat asiat

"Opettajat, ainakin suurin osa ovat kivoja ja tekee kaiken oppilaan hyväksi ja koulutalo on mahtava sekä uudet laitteistot"
(yläkoululainen)

Opettajiin, jotka jaksaa aina tukea (vaikka ne joskus tuntuukin ärsyttäviltä) ja kavereihin joille voi kertoa kaiken."
(yläkoululainen)

"Välitunti on sopivan mittainen (30 min). Kouluruoka on ihan hyvää."
(alakoululainen)

"Yhteishenkeen. Vaikuttamiseen, koulumme oppilaskunta vaikuttaa moniin koulun sisäisiin asioihin positiivisesti" (yläkoululainen)

"Hyvä piha ja nyt koulun pihaan suunnitellaan liikuntapaikkaa, jonka tekoon lapset ovat saaneet osallistua" (alakoululainen)

"Ei kiusata. Voi puhua aikuiselle jos on paha mieli."

Koulu: parannettavaa

””Parempaa ruokaa voisi tulla. Perunoita voisi kypsentää paremmin” (alakoululainen)

”Välitunnit saisi olla pidempiä että ehtisi kunnolla leikkiä ja liikkua.” (alakoululainen)

”Oppilaille valitetaan että he eivät käy välitunnilla ulkona mutta siellä ei ole mitään tekemistä niin miksi sinne kukaan haluaisi mennä? (yläkoululainen)

”Maalatkaa koulu pirteämmäksi eikä sellaiseksi kuin sairaala!!!” (yläkoululainen)

Miten parantaa asioita koulussa...

"Voisi puuhata muiden luokkien kanssa että kaikki oppisi tuntemaan toisensa paremmin" (alakoululainen)

" Olisi kiva jos olisi jotain miten voisi saada uusia ystäviä ja opettajat voisivat olla tasapuolisempia ... (yläkoululainen)

"Opettajat puuttuvat suhteellisen vähän kiusaukseen jota muutama oppilas harjoittaa päivittäisesti. Usein kun näen tönimistä tai muuta vastaavaa, opettajat katsovat tämän vain pienenä hännäämisenä" (yläkoululainen)

"Kun jotain haukutaan niin sen käsittelyä ei oikeen hoideta kunnolla loppuun asti koulussamme." (alakoululainen)

Mihin haluaisin vaikuttaa koulussa?

"Haluaisin vaikuttaa siihen, mitä tehtäisiin käsityötunnilla, koska opettaja aina päättää mitä tehdään"

"Lapset voisivat joskus valmistella liikuntatunnin mieleisekseen"

"Ainakin siihen mitä hankitaan. Esim. sohvat jotka hankittiin olivat vähän aikaa käytävässä ja nyt niistä suurin osa on openhuonees"

"Lapsetkin voisivat päättää asioista ja järjestää mukavia tapahtumia (meidän koulussa lasten päättäminen on jo aika hyvässä mallissa!)"

Lasten hyvän koulun kriteerit painottavat

- 1) viihtyisää, kaunista, siistiä ja terveyttä tukevaa fyysistä ympäristöä (tilojen ja pihan pienet tärkeät asiat)
- 2) koulupäivän hengähdyshetkiä (ruokailu, välitunnit ja niiden toiminnallisuus)
- 3) kiusaamisen vähentämistä ja koulun hyvää ilmapiiriä (tasapuoliset opettajat, ryhmäytyminen, tutustuminen toisiin oppilaisiin, mukavia tapahtumia)
- 4) lasten ja nuorten omien mielipiteiden selvittämistä ja vaikutusmahdollisuuksia koulun arjessa

Mitkä asiat lasten kokemaan laatuun vaikuttavat palveluissa?

- Ihmissuhteet: tunnetaanko työntekijöitä
 - vaihtuvuus
 - tavoitettavuus
- Onko aikuinen kiinnostunut lapsesta kokonaisena ihmisenä
- Onko lapsilla ylipäättään tietoa palveluista?
- Aikuisten vuorovaikutustaidot
- Aikuisten perustelut päätöksille
- Usein lasten tärkeät asiat ovat pieniä mutta vaativat hoksaamista
- Hyvä ruoka

Äänekosken pilotti: esim. kirjastopalvelut (kuntaliitostilanteessa)

1. Mikä näiden palveluiden järjestämistapa on nyt ja aiheutuuko ko päätöksen myötä niihin muutoksia?
2. Muuttuvatko näiden palvelujen perusedellytykset, esimerkiksi:
 - Kirjastojen ja kirjastoautopysäkkien sijainti eri puolilla kuntaa, Kirjastojen aukioloajat, Kirjastojen tilat, Kirjaston materiaalien riittävyys ja kattavuus
3. Miten on huomioitu nämä lasten ja lapsiperheiden kannalta tärkeät palvelujen laatutekijät:
 - Kirjastot tai kirjastoautopysäkit riittävän lähellä; Aukioloajat mahdollistavat työssäkäyville kirjaston käytön; Tarjolla lasten ja nuorten kirjastonkäyttöä aktivoivia palvelut
4. Onko tätä osiota tarkasteltaessa hyödynnetty lasten, nuorten ja perheiden kuulemista? Miten?
5. Muita lapsiin ja lapsiperheisiin liittyviä näkökohtia näissä palveluissa tai hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen olosuhteissa

Äänekosken kokemuksia

Pilotti kuntaliitoksen vaikutuksista palveluihin (2009)

- Palvelualueet osallistuivat kattavasti
 - Erilaisia odotuksia ja huomioita prosessin kuluessa: henkilöstöryhmien keskinäinen pohdinta antoisaa
 - Koko kuntaa hyödyttävää yhteistyötä: *“Eri ryhmien vastualueet ovat selkiytyneet ja hankkeessa on saatu paljon aikaan lyhyessä ajassa sekä Äänekoskelle uusia työkaluja omaan toimintaan. Osaavat työntekijät ovat olleet mukana hankkeessa.” (jory)*
- Johtoryhmän sitoutuminen oli keskeistä
- Lapsia ja nuoria kuultiin piirroksin ja kirjoitelmin; varhaiskasvatus ja koulu aktiivisia kerääjiä
- Asiakaspalautekyselylomakkeita perheiltä palautui 577 kpl – perheet olivat odottaneet tilaisuutta ottaa kantaa kuntaliitoksiin

Lapset yksilöinä, asiantuntijoina ja kansalaisina

- "Asiakkaana"
 - Yksittäisen lapsen kohtaaminen niin, että hän tulee kuulluksi : aika ja vuorovaikutustaidot
- Asiantuntijana
 - Lasten ja nuorten kokemusten kerääminen ja hyödyntäminen palvelun tai koulun kehittämisessä
 - keskustelut, käyttäjäkyselyt, ympäristön arviointi, kuvallinen ilmaisu, sadutus, vertaisryhmät
- Kansalaisena
 - Nuorisovaltuustot, lasten parlamentit ja oppilaskunnat lasten ja nuorten mielipiteen kokoajina sekä vuorovaikutuksen foorumeina lasten ja päättäjien kesken

Lapset ovat erilaisia (vrt. Kiili 2006)

- muutoshaluiset: sukupolvien välinen yhteistyö tärkeää, oma lähiyhteisö ja isot asiat mielessä
- kriittiset: arkipäivän asiat tärkeitä, lasten oma asiantuntemus, odottaa nopeita ratkaisuja
- toiminnalliset: haluaa ensisijaisesti toimia ja tehdä
- lapsikeskeiset: tärkeintä toimia lasten kesken, suhtautuu varauksella aikuisiin

Lasten osallistumisen esteitä

- aikuisten kiire ja vuorovaikutustaitojen puutteet
 - perehtyminen lapselle ominaiseen ilmaisuun ja tapaan toimia
- ennakkokäsitykset lapsista ja heidän tietonsa laadusta
 - ”aikuinen tietää aina paremmin, mitä lapsi tarvitsee”
 - tulee kysyä lapsilta myös suoraan
 - arvon antamista lasten omalle tärkeysjärjestykselle
- epäily, että lapsen oikeuksien korostaminen murentaa aikuisten auktoriteettia tai siirtää valtaa ”väärin käsiin”
 - kasvattajalla ja päättäjällä on vastuunsa
 - tavoitteena ei ole ”vallansiirto” vaan parempi tieto päätösten perustaksi
 - annetaan palautetta lapsille

Lapsivaikutusten arvioinnista Suomessa

- Äänekosken kuntaliitoksen vaikutukset palveluihin
 - *"Lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi kunta- ja palvelumuutoksissa"* Toikka S. 2008. Koske, raportteja 13 (www.Koske.fi tai www.aanekoski.fi/lavaus)
- Heinämäki & Kauppinen 2009 (2010) Lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä. Verkossa: www.thl.fi
- SM: Päijät -Häme: Lapset mukaan turvallisuussuunnitteluun (2010)
- Tampereen kaupungin pormestarin pysyväismääräys (2008)
- Oulussa Kastellin monitoimitalon rakentamisessa (2008-)/valtuusto
- Kirkolliskokouksen päätös 2009: lapsivaikutusten arviointi ja lapsen oikeudet seurakunnissa. Poikien ja Tyttöjen Keskuksen hanke menossa. Haetaan pilottiseurakuntia. Seurakuntien lapsiasiavastaavan nimeäminen.

Lapsivaikutusten arvioinnista Suomessa

- Alila Kirsi: Lapsivaikutusten arviointi-kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia (2011). www.lapsiasia.fi
- Edennyt Suomessa pienin askelin yksittäisten ihmisten innostuksen ja sitoutumisen voimalla
- Tarvittaisiin lainsäädännön tukea ja valtakunnallista vastuutahoa kehitystyölle
- hyvien käytäntöjen kokoamista, koulutusta
- osana monialaisen yhteistyön johtamista

Lopuksi: Lapsen parhaan tavoittelu

- edellyttää hyvää vuorovaikutusta lapsen kanssa
 - on lapsen näkökulman arvostamista
 - on aikuisen vastuun ja velvollisuuksien muistamista
 - on parhaan mahdollisen asiantuntemuksen hyödyntämistä
 - on tinkimätöntä sitoutumista lapsen ihmisoikeuksiin.
-
- Lasten asiat eivät ole vain huolenaiheita vaan useimmiten iloisia ja uutta opettavia

LAPSIASIAVALTUUTETTU

Kiitos!

- Valokuvat
Porin ja
Satakunnan
lastenkulttuuri
verkosto
"Vähäx valottaa"-
festivaali

